

1η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΜΑΡΑ ΠΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Αθήνα, 13 Μαρτίου 1992

«Αγαπητέ κύριε Πρόεδρε,

Προκειμένου να έχετε μια πλήρη εικόνα των προσφάτων εξελίξεων που έχουν σχέση με την υπόθεση των Σκοπίων, θεωρώ χρήσιμο να σημειώσω τα εξής:

Έχετε ασφαλώς πληροφορηθεί, ότι την Παρασκευή 6/3/92, συγκλήθηκε έκτακτη σύσκεψη υπό την προεδρία του κ. Πρωθυπουργού στην οποία μετείχαν ο Υπουργός των Εξωτερικών, καθώς και οι κ.κ. Μολυβιάτης, Τζούνης, Τσίλας, Αυλιανός και Καραγιάννης –μια σύσκεψη που έγινε με αφορμή την ξαφνική αμερικανική πρωτοβουλία για το Γιουγκοσλαβικό.

Δυστυχώς η συνάντηση αυτή δεν μπόρεσε να καταλήξει σε ομόφωνη στάση για την αντιμετώπιση της πρόκλησης των Σκοπίων. Και τούτο, διότι διατυπώθηκε σοβαρή διαφωνία απόψεων ως προς τον τελικό χειρισμό του προβλήματος μεταξύ του Υπουργού των Εξωτερικών και όσων άλλων πήραν το λόγο στη σύσκεψη.

Συγκεκριμένα, ο κ. Πρωθυπουργός επεσήμανε την απόλυτη ανάγκη ο Υπουργός των Εξωτερικών να έχει στη διάθεση του στις Βρυξέλλες εναλλακτική λύση και για την ελάχιστη ακόμα πιθανότητα, όπου η εξέλιξη της συζήτησης θα ανάγκαζε την Ελλάδα να τοποθετηθεί πάνω στη δυνατότητα συμβιβαστικής λύσης στην ονομασία της Δημοκρατίας των Σκοπίων.

Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε από τον κ. Μητσοτάκη ότι κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την Κύπρο τον Αύγουστο του 1974, «Και τότε ο Γεώργιος Μαύρος δεν είχε ρητές εντολές και χάθηκε η Κύπρος», παρατήρηση με την οποία συμφώνησε και ο παρευρισκόμενος κ. Μολυβιάτης.

Η άποψη, που αναπτύχθηκε από την πλειοψηφία των μετασχόντων για την ανάγκη ύπαρξης «δεύτερης γραμμής άμυνας» στο θέμα του ονόματος της Δημοκρατίας των Σκοπίων –που στην ουσία σημαίνει συμβιβασμό και υποχώρηση στο μέγα αυτό εθνικό θέμα– προσέκρουσε στην απόλυτη άρνηση του Υπουργού των Εξωτερικών να προσχωρήσει στην άποψη αυτή.

Θεωρώ, κύριε Πρόεδρε, ότι ορθώς αρνήθηκα τον συμβιβασμό στο θέμα του ονόματος. Γιατί είναι πράγματι αδιανόητο να ζητείται από τη χώρα μας, που κατήγγειλε τους πλαστογράφους, να συνυπογράψει την πλαστογραφία, επιτρέποντας έτσι στους Σκοπιανούς να νομιμοποιήσουν με ελληνική υπογραφή μια ξένη Ελλάδα. Και σας θυμίζω, κύριε Πρόεδρε, ότι εσείς ο ίδιος γράψατε προς τους Πρωθυπουργούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ότι η Δημοκρατία των Σκοπίων «δεν έχει απολύτως κανένα δικαίωμα ούτε ιστορικό, ούτε εθνολογικό για να χρησιμοποιεί το όνομα Μακεδονία».

Σε τέτοια εκχώρηση δικαιώματος, όπως είπα και στα μέλη της σύσκεψης, ως Υπουργός των Εξωτερικών δεν πρόκειται να προβώ στο όνομα της οποιασδήποτε λογικής.

Κύριε Πρόεδρε, θα πληροφορηθήκατε ασφαλώς ότι στο τέλος της σύσκεψης αυτής και ενόψει των νέων δεδομένων στην υπόθεση των Σκοπίων (αμερικανική πρωτοβουλία και άποψη για πιθανότητα ανάγκης συμβιβασμού στο όνομα), θεώρησα χρέος μου να υπενθυμίσω τη δέσμευση της προηγούμενης συνάντησης των αρχηγών των κομμάτων για την επανασύγκλησή της υπό το φως των νέων εξελίξεων. Επανασύγκληση απολύτως αναγκαία, λόγω της επικείμενης σύσκεψης, στις Βρυξέλλες, των «12» με τον κ. Baker.

Αντί όμως της νέας σύγκλησης, επελέγη η διαδικασία (χωρίς μάλιστα την παρουσία των δύο άλλων κομμάτων της Βουλής) των ξεχωριστών διαβουλεύσεων του πρέσβευς κ. Μολυβιάτη τόσο με εσάς, κύριε Πρόεδρε, όσο και με τον κ. Αρχηγό του ΠΑΣΟΚ, με στόχο να απαντηθεί το συγκεκριμένο ερώτημα, κατά πόσο δηλαδή οι δύο ηγέτες δέχονται ή απορρίπτουν τη χρήση ενός συμβιβαστικού προσδιορισμού, που θα περιείχε τη λέξη Μακεδονία ή κάποια παραλλαγή της, στην τελική διαμόρφωση του ονόματος της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Δυστυχώς τα όσα συνέβησαν δεν είχαν κανένα αντίκρουσμα. Και τούτο διότι ο κ. Μολυβιάτης δεν απεκόμισε τελικά καμία συγκεκριμένη άποψη επί του φλέγοντος θέματος του ονόματος ούτε από τον κ. Πρόεδρο της Δημοκρατίας ούτε από τον κ. Αρχηγό του ΠΑΣΟΚ. Έτσι ο κ. Πρωθυπουργός αρκέστηκε στο να δώσει στον Υπουργό των Εξωτερικών ρητή εξουσιοδότηση να χειριστεί στις Βρυξέλλες κατά την κρίση του την όλη υπόθεση των Σκοπίων. Μάλιστα, ο κ. Πρωθυπουργός διαβεβαίωσε τον Υπουργό των Εξωτερικών ότι η προηγούμενη απόφαση της 18/2/92 δεσμεύει έτσι ή αλλιώς την πολιτική μας για την απόλυτο υπεράσπιση των τριών προϋποθέσεων για την αναγνώριση της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Τη θέση αυτή διατύπωσε τηλεφωνικά προς τον Υπουργό των Εξωτερικών και ο κ. Μολυβιάτης.

Συνεπώς, κύριε Πρόεδρε, και παρά τη φαινομενική σύμπλευση των πάντων με τις επιλογές του υπουργείου του οποίου προΐσταμαι, στην ουσία μετέβην τη Δευτέρα 9/3/92 στις Βρυξέλλες για μια νέα διπλωματική αντιπαράθεση με την πλήρη γνώση ότι το θέμα του ονόματος στην Αθήνα παρέμενε ανοιχτό.

Κύριε Πρόεδρε, τα όσα συνέβησαν, στις 10/3/92 στις Βρυξέλλες, όπου, όπως ήδη γνωρίζετε, είχα ιδιαίτερες συνομιλίες με τους κ.κ. Genscher, Baker και Pinheiro, επιβεβαιώνουν τα όσα σας εξέθεσα παραπάνω για την ανάγκη αποδοχής ή απόρριψης της «δεύτερης γραμμής άμυνας». Κατά συνέπεια θεωρώ αναγκαία –και γνωρίζω ότι συμφωνεί με την άποψη αυτή και ο κ. Πρωθυπουργός– την άμεση επανασύγκληση του Συμβουλίου των Πολιτικών Αρχηγών υπό την Προεδρία σας, για τη διαμόρφωση οριστικής θέσης από το σύνολο της πολιτικής ηγεσίας για το μεγάλο εθνικό μας θέμα. Πιστεύω, κύριε Πρόεδρε, ότι αν υιοθετηθεί η στάση του μη συμβιβασμού θα υπηρετηθεί κατά τον καλύτερο τρόπο το εθνικό συμφέρον. Αν πάλι κάτι τέτοιο δεν γίνει, αντιλαμβάνεστε ότι δεν μπορώ να είμαι εγώ εκείνος που θα εκπροσωπώ τη χώρα μας στις επικείμενες κρίσιμες συναντήσεις. Διότι θα κινδύνευε τότε να σημειωθεί το εξής παράλογο: ένας Υπουργός των Εξωτερικών να καλείται να υπερασπισθεί μια πολιτική, την ίδια ώρα που ο ίδιος ο Υπουργός την απορρίπτει ως ιστορικό λάθος μακράς διαρκείας, μια που αυτή η πολιτική θα μονιμοποιήσει κλίμα ρήξης και συνεχούς αστάθειας στο βόρειο περίγυρο της χώρας.

Με τιμή,

Αντώνης Κ. Σαμαράς»

Στο βιβλίο «Αθήνα-Σκόπια: Πίσω από τις κλειστές πόρτες», που προλογίζει ο Αντώνης Σαμαράς και είναι γραμμένο προφανώς σε συνεργασία μαζί του, αν όχι καθ' υπαγόρευσίν του, από τον τότε σύμβουλό του Αλέξανδρο Τάρκα (εκδ. Λαβύρινθος, Αθήνα 1995), ο τελευταίος αφού παραθέτει την παραπάνω επιστολή σημειώνει σχετικά στη σ. 181:

«Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν πρέπει να φανταζόταν ότι ο Σαμαράς θα έκανε μια τόσο τολμηρή κίνηση. Μια κίνηση που την επέβαλε η κρισιμότητα των στιγμών και που ανάλογη της δεν είχε τολμήσει κανένας άλλος –συνεργάτης ή πολιτικός αντίπαλος του Καραμανλή– τουλάχιστον από τη Μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. Γιατί, ασφαλώς, ο Σαμαράς εξιστορούσε από τη μια μεριά, τη διαφωνία με τον Πρωθυπουργό, αλλά και από την άλλη καυτηρίαζε εξίσου τη σιωπή του ιδίου του Καραμανλή. Ο Ανώτατος Άρχοντας δεν θ' απαντήσει στην πρώτη αυτή επιστολή του Σαμαρά. Ο Πρωθυπουργός, επίσης, θα σιωπήσει».

2η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΜΑΡΑ ΠΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

«Αγαπητέ κύριε Πρόεδρε,

Μετά τη χθεσινή προφορική ενημέρωση, που έκανα στον πρέσβυ κ. Μολυβιάτη σχετικά με τη συνάντηση που είχα με τον κ. Πινέιρο, σας στέλνω τα πρακτικά της συνομιλίας μας στις Βρυξέλλες, αλλά και τις δικές μου σκέψεις για το μεγάλο εθνικό θέμα που μας απασχολεί.

Με τιμή, Αντώνης Κ. Σαμαράς».

Μετά το παραπάνω διαβιβαστικό κείμενο η δεύτερη επιστολή Σαμαρά προς Καραμανλή ανέφερε τα ακόλουθα:

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Αθήνα, 3/4/1992

«Αγαπητέ κύριε Πρόεδρε,

Το αποτέλεσμα της προχθεσινής συνάντησης μου με τον Πορτογάλο Υπουργό των Εξωτερικών καθιστά πλέον επιτακτικά αναγκαία την άμεση σύγκληση του Συμβουλίου των Πολιτικών Αρχηγών, την οποία σας είχα ήδη και επισήμως ζητήσει με την από 13/3/92 επιστολή μου. Και όπως γνωρίζετε, στην αναγκαιότητα αυτή είχα αναφερθεί σε επανειλημμένες τηλεφωνικές μου επικοινωνίες με τον Πρέσβυ κ. Μολυβιάτη.

Δεν θα σας μιλήσω για τον πολύτιμο χρόνο που χάθηκε, ώστε να εξασφαλισθεί το ετοιμοπόλεμο της ελληνικής διπλωματίας μπροστά στο μείζον εθνικό θέμα της ονομασίας της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Είμαι όμως υποχρεωμένος να επισημάνω την αδυναμία αποφασιστικής δράσης του Υπουργού των Εξωτερικών επί πολλές μέρες, λόγω της μη ύπαρξης εθνικής θέσης, που βεβαίως θα εξασφάλιζε μια δική σας πρωτοβουλία σύγκλησης του Συμβουλίου Αρχηγών.

Με άλλα λόγια, κύριε Πρόεδρε, σας ζητώ με την παρέμβασή σας να διασφαλίσετε τη διαδικασία, ώστε η Ελλάδα να αποκτήσει επιτέλους θέση. Ήδη, σε σημερινή επιστολή μου προς τον κ. Πρωθυπουργό, του υπενθυμίζω εκείνο που του είχα αναφέρει σε πρωθύστερη επιστολή μου από 17/3/92, ότι σε καμμία δηλαδή περίπτωση δεν θα μετέβαινα στο Λουξεμβούργο στις 6/4/92, χωρίς να έχω στο χαρτοφύλακα μου αποτυπωμένη τη σύμφωνη γνώμη των πολιτικών παραγόντων της χώρας. Η συνάντησή μου όμως με τον κ. Πινέιρο αλλάζει τα δεδομένα και δικαιολογεί την παρέκκλιση από την αρχική μου θέση μια που επιτρέπει να δω τη συνάντησή της Δευτέρας υπό διαφορετικό πρίσμα. Συγκεκριμένα, ο κ. Πινέιρο συμφώνησε με την άποψή μου ότι δεν μπορεί μέχρι τη Δευτέρα να υπάρξει συνολική τοποθέτηση της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας πάνω στα όσα η Πορτογαλική Προεδρία επρότεινε. Ως εκ τούτου, δεν προδιαγράφεται η πιθανότητα να ληφθεί στις 6/4 καμμία τελική απόφαση που θα με υποχρέωνε να βρεθώ στο Λουξεμβούργο μετέωρος με την προσωπική μου μόνο θέση την ώρα της κρίσιμης απόφασης. Επομένως, κύριε Πρόεδρε, θα μεταβώ στις 6/4/92 στο Λουξεμβούργο. Εκεί, θα προωθήσω με τον ίδιο τρόπο τις ίδιες θέσεις που υπεστήριξα μέχρι σήμερα. Όμως, απέναντί μου θα έχω συνομιλητές, που παρά την πιθανή συμπάθεια τους στην πατρίδα μας ή ακόμα και στο πρόσωπό μου, θα γνωρίζουν ότι εκφράζω μόνον ένα –ίσως μάλιστα και το μικρότερο– κομμάτι των θέσεων της πολιτικής ηγεσίας.

Κύριε Πρόεδρε,

Με τη νέα επιστολή μου στον Πρωθυπουργό προτείνω η σύγκληση του Συμβουλίου των Αρχηγών σε καμμία περίπτωση να μην καθυστερήσει πέραν της 11ης Απριλίου. Διότι, μέχρι την επόμενη κοινοτική συνάντηση, που πιθανώς να είναι η 1η Μαΐου, υπάρχει η χρονική ευχέρεια των 20 ημερών, ώστε ενωμένοι και με κοινή εθνική θέση, Πρόεδρος Δημοκρατίας, Πρωθυπουργός, Αρχηγοί Κομμάτων και Υπουργός των Εξωτερικών να κινητοποιηθούμε με έκτακτο ειδικό πρόγραμμα για την αποτροπή δυσάρεστων εξελίξεων στο εθνικό μας θέμα.

Με τιμή,

Αντώνης Κ. Σαμαράς»

«Ενώ οι Καραμανλής και Μολυβιάτης διάβαζαν την επιστολή του Σαμαρά, σχεδόν ταυτόχρονα, ένας διπλωμάτης-αγγελιαφόρος του υπουργού Εξωτερικών έφθανε στη Βουδαπέστη, όπου βρισκόταν από την προηγούμενη ο Πρωθυπουργός». (Τάρκας, σ. 242). «Αυτές οι δεύτερες επιστολές Σαμαρά δεν αρκούνται μόνο σε μια τοποθέτηση του πιεστικού προβλήματος, αλλά αναφέρονται για πρώτη φορά και στην αναγκαιότητα διπλωματικής αντεπίθεσης στο επόμενο 20ήμερο, ώστε να δοθεί η εθνική μάχη. Τίθεται μάλιστα, ουσιαστικά, ένα τελεσίγραφο προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον Πρωθυπουργό, αφού μια παραίτηση Σαμαρά στις 11 Απριλίου θα μετέβαλε τα πολιτικά δεδομένα σε εκρηκτικό βαθμό». (Τάρκας, σ. 247).

ΑΥΣΤΗΡΟΤΑΤΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΣΤΟΝ ΣΑΜΑΡΑ:

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής αρνείται φυσικά να αλληλογραφήσει προσωπικά με τον Α. Σαμαρά και εξουσιοδοτεί τον Πέτρο Μολυβιάτη να μεταφέρει πιστά τις θέσεις του για την

κατάσταση. Ο γενικός γραμματέας της Προεδρίας αποστέλλει στον υπουργό Εξωτερικών την ακόλουθη επιστολή:

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

7 Απριλίου 1992

«Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μου ανέθεσε να σας διαβιβάσω την εξής απάντηση του στις επιστολές που του απευθύνετε, στις 13.3.92 και 3.4.92:

Απαντώντας στις δύο επιστολές που μου αποστέιλετε, υπενθυμίζω ότι από την πρώτη στιγμή υπεστήριξα, με τους τρόπους που έκρινα πρόσφορους, την εθνική πολιτική της χώρας στο θέμα των Σκοπίων. Μεταξύ των άλλων, απηύθυνα προσωπικές επιστολές –ο περιεχόμενο των οποίων γνωρίζετε– σε ηγέτες ορισμένων χωρών, τους οποίους έκρινα αναγκαίο να ενημερώσω για την ουσία του προβλήματος, αλλά και διότι η ασάφεια του τρίτου όρου που εθέσατε στην Κοινότητα, στις 16 Δεκεμβρίου 1991, επέτρεπε διάφορες ερμηνείες. Πέραν αυτών και σ' εσάς τον ίδιο παρέδωσα, την 26 Φεβρουαρίου 1992, Υπόμνημα με επιχειρήματα και στοιχεία για την αποτελεσματικότερη υποστήριξη των εθνικών μας θέσεων στο θέμα αυτό. Τέλος όταν, κατά την τελευταία μας συνάντηση, στις 13 Μαρτίου 1992, αναφερθήκατε στην έλλειψη κοινής γραμμής στην Κυβέρνηση, σας συνεβούλευσα να επιδιώξετε την χάραξη κοινής γραμμής, την οποία και να ακολουθήσετε. Εάν, συνεπώς, χάθηκε πολύτιμος χρόνος –όπως γράφετε στην τελευταία επιστολή σας– δεν μπορεί να θεωρηθεί άμοιρος ευθυνών ο Υπουργός Εξωτερικών. Διότι, όταν ένας Υπουργός πιστεύει ότι δεν υπάρχει κοινή κυβερνητική γραμμή, ή διαφωνεί με την υπάρχουσα, το πρώτο πράγμα που οφείλει να σταθμίσει είναι εάν εξακολουθεί να είναι χρήσιμη η παραμονή του στην Κυβέρνηση. Ως προς την τυπική πλευρά της δεύτερης επιστολής σας, αποφεύγω να σχολιάσω το ύφος της. Επισημαίνω όμως ότι, όταν η Κυβέρνηση έχει να υποβάλει ένα αίτημα στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, και δη επί σοβαρού εθνικού θέματος, το πράττει δια του Πρωθυπουργού και όχι μέσω ενός Υπουργού. Και τούτο διότι, πέραν της συνταγματικής τάξεως, μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται ότι το αίτημα αυτό είναι προϊόν της συλλογικής βουλήσεως και όχι έκφραση προσωπικών απόψεων ή υπολογισμών. Πέραν αυτών, θα έπρεπε να γνωρίζετε ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να συγκαλέσει τη σύσκεψη των Αρχηγών Κομμάτων όταν έχει τη σύμφωνη γνώμη τους.

Με εκτίμηση

Πέτρος Γ. Μολυβιάτης».

3η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΜΑΡΑ ΠΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Αθήνα, 3/4/1992

«Αγαπητέ κύριε Πρόεδρε,

Σας ευχαριστώ για την καλοσύνη σας να μου απαντήσετε στις από 13/3/92 και 3/4/92 επιστολές μου. Θεωρώ όμως χρήσιμο να αναφερθώ σε ορισμένα σημεία που θέτει η επιστολή σας. Ομιλείτε για ασάφεια του τρίτου Κοινοτικού όρου της 16/12/91, κάτι που στις συναντήσεις μας δεν μου είχατε ποτέ αναφέρει. Εν πάση περιπτώσει, ο όρος είναι απόλυτα σαφής. Σας θυμίζω τι λέει: Ότι η Κοινότητα απαιτεί από τα Σκόπια να μη χρησιμοποιήσουν ονομασία η οποία θα δημιουργεί εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον της χώρας μας. Η ονομασία των Σκοπίων στο χώρο της Ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας είναι μέχρι σήμερα «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας». Βλέπετε εσείς, κύριε Πρόεδρε, άλλη λέξη στην ονομασία αυτή –πλην της λέξεως «Μακεδονία»– που να υποδηλώνει εναντίον της χώρας μας εδαφικές διεκδικήσεις;

Αναφέρεσθε επίσης στο ότι στις 26/2/92 μου παραδώσατε Υπόμνημα με επιχειρήματα για τη στήριξη των εθνικών μας θέσεων επί του θέματος των Σκοπίων. Οφείλω να σας ευχαριστήσω για αυτό και να σας διαβεβαιώσω ότι τα επιχειρήματα αυτά τα μεταχειρίσθηκα σε όλες τις ευρωπαϊκές μάχες. Το μεγαλύτερο όμως επιχείρημα μου το αποστερήσατε. Και τούτο διότι απουσιάζει ακόμα η δημόσια θέση σας γύρω από το αν ο Καραμανλής δέχεται ή δεν δέχεται την καθ' οιονδήποτε τρόπο χρησιμοποίηση του όρου «Μακεδονία» στο νέο επώνυμο των Σκοπίων. Σας υπενθυμίζω παράλληλα, όπως έκανα και με την πρώτη μου επιστολή της 13/3/92, ότι λίγες ημέρες αφού μου παραδώσατε το Υπόμνημά σας, ο κ. Μολυβιάτης στο γραφείο του Πρωθυπουργού, συνετάχθη με την άποψη του κ. Μητσοτάκη ότι θα πρέπει να προσχωρήσω στη δεύτερη γραμμή άμυνας-συμβιβασμού γύρω από το θέμα της ονομασίας.

Μου επισημαίνετε, κύριε Πρόεδρε, ότι θα ήταν ίσως ενδεδειγμένο να είχα έγκαιρα σταθμίσει αν εξακολουθούσε να είναι χρήσιμη η παραμονή μου στην Κυβέρνηση εφόσον πίστευα ότι δεν υπήρχε κοινή κυβερνητική γραμμή. Σας θυμίζω όμως ότι τόσο πριν από το Συμβούλιο των Βρυξελλών, όσο και πριν από το πρόσφατο Συμβούλιο του Λουξεμβούργου, ο κ. Μολυβιάτης με παρότρυνε –ελπίζω όχι με δική του πρωτοβουλία– να μετάσχω στα κρίσιμα αυτά Συμβούλια για την υπόθεση των Σκοπίων, έστω και αν ο ίδιος ε γνώριζε καλά τη διαφωνία μου με τον Πρωθυπουργό. Ζήτησα επίσης, κύριε Πρόεδρε, από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας να διασφαλίσει την ύπαρξη ενιαίας θέσης για το εθνικό αυτό θέμα λόγω του κατεπείγοντος του ζητήματος. Και πιστέψτε με, δεν θα μπορούσα να είχα διανοηθεί ότι στην προσπάθειά μου να υπηρετηθεί η ουσία, παρεβίαζα τις προβλεπόμενες διαδικασίες. Εσείς άλλωστε, στις 13/3/92, μου είχατε αναφέρει ότι θα εκτιμούσατε κατά πόσον θα ανταποκρινόσαστε ή όχι στο αίτημά μου για σύγκληση του Συμβουλίου Αρχηγών. Επομένως, είναι τουλάχιστον άδικη η φράση σας ότι το αίτημα αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει έκφραση προσωπικών απόψεων ή υπολογισμού.

Με τιμή,

Αντώνης Κ. Σαμαράς»

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ ΠΡΟΣ ΣΑΜΑΡΑ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Κύριο Αντώνη Σαμαρά

Υπουργό των Εξωτερικών

Ενταύθα

Αθήνα 9 Απριλίου 1992

«Αγαπητέ Αντώνη,

Δεν προτίθεμαι να συνεχίσω αυτήν την αλληλογραφία μαζί σου γιατί καταλαβαίνω τον σκοπό για τον οποίο στέλνεις αυτές τις επιστολές, ιδιαίτερα μετά τη δήλωσή σου, ότι αν ληφθεί απόφαση διαφορετική από αυτήν που εσύ επιθυμείς επιφυλάσσεσαι να καθορίσεις την στάση σου και να κρίνεις αν θα καταψηφίσεις ή όχι την κυβέρνηση.

Θεωρώ απαράδεκτο το ύφος των κειμένων αυτών για Υπουργό των Εξωτερικών, κάτι για το οποίο, ειλικρινώς, λυπούμαι. Είναι πρωτοφανές φαινόμενο Υπουργός των Εξωτερικών αντί να συνεργάζεται με τον Πρωθυπουργό του και την κυβέρνηση, στην οποία ανήκει, να αποστέλλει παρόμοιες επιστολές σ' αυτόν και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Αντιλαμβάνομαι την δυσκολία στην οποία βρίσκεσαι και το γεγονός ότι ψάχνεις από κάπου να γαντζωθείς. Αυτό δεν δικαιολογεί όμως την διατύπωση του εξ ολοκλήρου ψευδούς ισχυρισμού, ότι σου εδήλωσα ότι «θα ήμουν ευτυχέστατος» με μια τελική ονομασία του τύπου: «Μακεδονία των Σκοπίων». Σημειώνω, επίσης, ότι είναι παντελώς ανακριβές ότι στη στενή σύσκεψη της 6ης Μαρτίου 1992, εγώ και ο κ. Μολυβιάτης αναπτύξαμε τη θέση ότι ο Υπουργός των Εξωτερικών θα έπρεπε να έχει την ευχέρεια συμβιβαστικής λύσης, σε ό,τι αφορά την ονομασία των Σκοπίων.

Αυτό που είναι ακριβές, είναι ότι συζητήσαμε, όπως οφείλαμε να συζητήσουμε και να αξιολογήσουμε όλα τα ενδεχόμενα, από την στιγμή που το θέμα ήταν τόσο σημαντικό και προχωρήσαμε σε μια λύση «πακέτο» (PACKAGE DEAL). Αυτό ήταν το ελάχιστο καθήκον μας, που απαιτείτο από το χρέος μας να ασκούμε σοβαρή και υπεύθυνη εξωτερική πολιτική.

Γνωρίζεις δε, πολύ καλά, ότι και κατ' ιδίαν και δημοσίως κατηγορηματικά σου εδήλωσα, ότι στην διαπραγμάτευση μένουμε σταθεροί στις αρχικές μας θέσεις. Αυτή ήταν η σαφής κατηγορηματική εντολή που είχες και κατ' ιδίαν και δημόσια λάβει, η οποία επικυρώθηκε και στην τελευταία συνεδρίαση της Κυβερνητικής Επιτροπής, πριν φύγεις για τις Βρυξέλλες.

Σήμερα, σου επαναλαμβάνω για άλλη μια φορά, ότι και εγώ προσωπικά και η κυβέρνηση, στο σύνολό της, δεν έχει λάβει την τελική της απόφαση, απέναντι στο σκληρό δίλημμα στο οποίο βρισκόμαστε. Τελική απόφαση, την οποίαν τώρα πλέον, που έχουν διαμορφωθεί όλα τα δεδομένα, η κυβέρνηση θα λάβει το ταχύτερο, με τις διαδικασίες τις οποίες προβλέπει το Σύνταγμα και επιβάλλει η σοβαρότητα και η κρισιμότητα του θέματος.

Αφού, δηλαδή, τεθεί υπόψιν του Υπουργικού Συμβουλίου και αφού διερευνήσουμε και τις απόψεις των άλλων κομμάτων, σε μια σύσκεψη των Πολιτικών Αρχηγών, υπό την Προεδριάν του Προέδρου της Δημοκρατίας. Τότε θα προχωρήσουμε στην λήψη της τελικής απόφασης, που είναι τελικά δική μας ευθύνη απέναντι στον ελληνικό λαό.

Λυπούμαι, διότι στην επιστολή σου, εκφράζεσαι περιφρονητικά για την Κυβερνητική Επιτροπή και διερωτάσαι «τι μπορεί να προσφέρει για την επιβοήθηση του Εθνικού θέματος».

Σε επέλεξα για τη θέση του Υπουργού των Εξωτερικών και ασφαλώς έχεις την ευθύνη της εισήγησης, αλλά δεν είσαι ο μόνος ο οποίος, επ' αυτού θα αποφασίσει. Όλοι, όσοι μετέχουν σε μία κυβέρνηση, έχουν ευθύνη όταν λαμβάνονται αποφάσεις για μεγάλα θέματα. Όπως ευθύνη έχουν και όλοι οι Βουλευτές που στηρίζουν με την εμπιστοσύνη τους την κυβέρνηση αυτή.

Σε ό,τι αφορά τον τρίτο όρο, τον οποίον επέτυχες στην διαπραγμάτευση της 16ης Δεκεμβρίου 1991, δηλαδή, «η ονομασία να μην υποδηλώνει εδαφικές διεκδικήσεις», ασφαλώς σημαίνει ότι η ονομασία θα πρέπει να μεταβληθεί.

Δεν περιέχει όμως όρο για την απάλειψη της λέξης «Μακεδονία». Αν τον περιείχε, σήμερα δεν θα ανταλλάσσαμε επιστολές. Όταν δε, σε ρώτησα, γιατί αφού νόμιζες ότι αυτό αποτελεί την πεμπτουσία του προβλήματος, δεν επέβαλες τότε την άποψή σου, μου απάντησες ότι δεν μπορούσες να τα επιτύχεις. Σ' αυτό πιθανότατα έχεις δίκιο. Εγώ δεν αρνούμαι ότι εξήντησες τότε όλες τις δυνατότητες. Απομένει, όμως, το ερώτημα: αυτό δεν κατέστη δυνατόν να επιτευχθεί, είναι δυνατόν σήμερα να το επιτύχουμε; Νομίζεις, σοβαρά, ότι είναι δυνατόν να μην μας απασχολεί αυτήν την στιγμή στην συζήτηση που κάνουμε στο εσωτερικό της κυβέρνησης, αυτός ο προβληματισμός. Όσο για τα περί «δώρων στην αντίπαλη προπαγάνδα» γνωρίζεις πολύ καλά, ότι αυτό μπορεί να συμβεί μόνον, εφόσον – με άλλους στόχους και σκοπούς– αποκαλύπτοντο όσα εμείς εσωτερικά συζητούμε στην απέναντι πλευρά.

Μένει, επίσης, δυστυχώς ανοικτό το ερώτημα, πού θα μας οδηγήσει το κλείσιμο των συνόρων μας με τα Σκόπια, το οποίο και πάλι προτείνεις ως λύση, στην περίπτωση που οι Ευρωπαίοι εταίροι μας, οι Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες χώρες προχωρήσουν σε αναγνώριση της Δημοκρατίας των Σκοπίων με το σημερινό της όνομα. Στην επιστολή σου, που το προτείνεις για δεύτερη φορά, δεν αναφέρεις τι θα κάνουμε αν μια τέτοια κίνηση δεν αποδώσει κανένα αποτέλεσμα, εκτός της δημιουργίας ενός μονίμου προβλήματος στα βόρεια σύνορά μας. Είναι προφανές ότι στο Υπουργείο των Εξωτερικών δεν έχεις μελετήσει σοβαρά τις επιπτώσεις ενός τέτοιου ενδεχομένου. Και δεν νομίζω ότι θα βρεις εύκολα κανέναν που να συμφωνεί μαζί σου σ' αυτήν την αντίδραση.

Η Ελλάς δίνει σήμερα έναν δύσκολο αγώνα για να επιτύχει την ισότιμη συμμετοχή της στην Ευρώπη που ενώνεται. Ισότιμη συμμετοχή, που δεν θα εξασφαλίσει μόνον ένα υψηλότερο επίπεδο και ποιότητα ζωής για τους πολίτες της. Θα επιλύσει οριστικά και τα μεγάλα προβλήματα ασφαλείας που αντιμετωπίζει, θα πρέπει συνεπώς ως Υπουργός των Εξωτερικών, να διερευνήσεις σοβαρά τους κινδύνους που αναλαμβάνουμε να οδηγηθούμε σε μία πορεία απομάκρυνσης από την Ευρώπη.

Μία πορεία που θα μειώσει την δυνατότητά μας να υπερασπισθούμε τα άλλα μεγάλα εθνικά μας θέματα, και θα μας αφήσει εκτεθειμένους σε απρόβλεπτες εξελίξεις και κινδύνους, αν υπάρξει μια πραγματική εξωτερική απειλή. Και γνωρίζεις πολύ καλά ότι για την Ελλάδα δεν είναι από τα Σκόπια που ενδεχομένως θα μπορούσε να υπάρξει μια τέτοια απειλή.

Κλείνοντας την επιστολή μου, θα ήθελα να σου επισημάνω ότι τα μεγάλα και δύσκολα εθνικά θέματα πρέπει να αντιμετωπίζονται με ψυχραιμία και υπευθυνότητα και να σου επαναλάβω ότι μοναδικός γνώμονας στον χειρισμό τους είναι το συμφέρον του Έθνους. Για την υπεράσπιση του οποίου δεν αρκούν οι καλές προθέσεις ή ο πατριωτισμός. Αυτό που έχει, τελικά, σημασία είναι το αποτέλεσμα. Το αλάθητο στον κόσμο αυτόν κανένας δεν το έχει. Ούτε βεβαίως το μονοπώλιο του πατριωτισμού. Γι' αυτό υπάρχουν και είναι κατοχυρωμένα από το Σύνταγμα τα συλλογικά όργανα και η συλλογική λειτουργία της κυβέρνησης.

Αυτό που σήμερα ζητώ και από σένα, είναι να συμμετάσχεις χωρίς υστεροβουλίες στην συζήτηση που έχουμε χρέος να κάνουμε, αυστηρά μέσα στα πλαίσια της κυβέρνησης, για την αναζήτηση της καλύτερης για την χώρα μας λύσης στο μεγάλο και δύσκολο αυτό πρόβλημα. Χωρίς στο ενδιάμεσο, να θέτεις σε κανέναν, ούτε στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ούτε στην κυβέρνηση, τελεσίγραφα και, όρους γι' αυτήν την διαδικασία.

Όταν –πολύ σύντομα άλλωστε– θα έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία την οποίαν προηγουμένως σου ανέφερα, θα συνεδριάσουμε για να πάρουμε την τελική μας απόφαση.

Και τότε, μετά την λήψη της τελικής απόφασης, αν δεν συμφωνείς με αυτήν είναι φυσικό να πράξεις ό,τι νομίζεις.

Φιλικά,

Κ. Κ. Μητσοτάκης

Υ.Γ.: Λυπούμαι γιατί παρά και τις χθεσινές επισημάνσεις μου υπήρξαν πάλι σήμερα στον Τύπο από το Υπ. Εξωτερικών, απαράδεκτες διαρροές. Δεν καταλαβαίνεις επιτέλους ότι αυτή η μεθόδευση εκτός του ότι είναι απαράδεκτη βλάπτει τη χώρα!».

ΑΠΟΠΟΜΠΗ ΣΑΜΑΡΑ, 13 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

Κατά το Β' Συμβούλιο των Πολιτικών Αρχηγών στις 13.4.1992, υπό την προεδρία του Προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή, ο Σαμαράς επεχείρησε να υπαγορεύσει στους πολιτικούς ηγέτες το υπερφίαλο σχέδιό του «Επτά σημεία προγράμματος δράσης» το οποίο απερρίφθη από όλους και εν συνεχεία ο Πρόεδρος Κωνσταντίνος Καραμανλής του είπε να αποχωρήσει. Με σύμφωνη γνώμη του Κ. Καραμανλή και των πολιτικών αρχηγών απεπέμφθη εκείνη την ημέρα ο Σαμαράς από το ΥΠΕΞ. «Η πόρτα του Προεδρικού Μεγάρου όσο είναι Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο Κ. Καραμανλής θα είναι κλειστή για τον Σαμαρά», έλεγαν στενοί συνεργάτες του, και πράγματι έτσι συνέβη. Ο Σαμαράς θα συνεχίσει να επιτίθεται αναιδέστατα στον Κωνσταντίνο Καραμανλή με κάθε αφορμή.

ΤΑ «ΕΠΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΡΑΣΗΣ» ΤΟΥ ΣΑΜΑΡΑ:

«1. Έκδοση ανακοίνωσης από το Συμβούλιο των Πολιτικών αρχηγών, η οποία να προβλέπει κατά τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο ότι το όνομα της Μακεδονίας είναι αδιαπραγμάτευτο υπό οποιαδήποτε μορφή.

2. Στην ίδια ανακοίνωση να καταστεί απολύτως σαφές ότι, εφόσον δεν ικανοποιηθούν τα δίκαια ελληνικά αιτήματα, η Ελλάδα είναι αποφασισμένη αφενός να μην επιτρέψει την κοινοτική αναγνώριση των Σκοπίων, αφετέρου δε να προχωρήσει στο κλείσιμο των διασυνοριακών διόδων προς και από τα Σκόπια. Οι θέσεις αυτές να επιδοθούν στους πρωθυπουργούς των «Δώδεκα» ή τουλάχιστον στους υπουργούς Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

3. Ο Πρωθυπουργός να ζητήσει αυθημερόν από την Προεδρία της Κοινότητας, όπως δικαιούται, την άμεση σύγκληση εκτάκτου Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, όπου θα εκθέσει, κατά τον πλέον απερίφραστο τρόπο, την ύψιστη σοβαρότητα που έχει για την Ελλάδα η υπόθεση των Σκοπίων.

4. Η Βουλή των Ελλήνων, σε ειδική συνεδρία της, να υιοθετήσει ομόφωνο ψήφισμα στο πνεύμα των ανακοινώσεων του Συμβουλίου των Αρχηγών. Το ψήφισμα αυτό να επιδοθεί αυτοπροσώπως από το διακομματικό προεδρείο της Βουλής σε όλα τα

Εθνικά Κοινοβούλια των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

5. Προς ενίσχυση της ελληνικής επιχειρηματολογίας, θα εξυπηρετούσε την εθνική υπόθεση ο Πρωθυπουργός και οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων να αναλάβουν να επισκεφθούν τους ομολόγους των στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

6. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ει δυνατόν, να καλέσει αμέσως στην Αθήνα τον Πρόεδρο της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κ. Ντελόρ, τον Ειδικό Απεσταλμένο του Γενικού Γραμματέως του ΟΗΕ για τη Γιουγκοσλαβία κ. Βανς και τον πρόεδρο της Ειρηνευτικής Διάσκεψης για τη Γιουγκοσλαβία Λόρδο Κάρινγκτον. Στις τρεις αυτές προσωπικότητες-κλειδιά να εκτεθούν κατά τον πλέον σαφή τρόπο οι ελληνικές θέσεις για το θέμα των Σκοπίων, στο πνεύμα της ανακοίνωσης του Συμβουλίου των Αρχηγών. Ταυτόχρονα ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας να καλέσει σε ειδική συνάντηση τους πρέσβεις των «Δώδεκα» στην Αθήνα, στους οποίους με το αυξημένο κύρος του, να γνωστοποιήσει τις ελληνικές αποφάσεις.

7. Ο υπουργός Εξωτερικών να συναντήσει κατ' ιδίαν τους ομολόγους του των «Δώδεκα», τους οποίους να ενημερώσει λεπτομερώς επί των τελικών ελληνικών αποφάσεων, πριν από τη σύγκληση του εκτάκτου Ευρωπαϊκού Συμβουλίου».

ΔΗΛΩΣΗ ΣΑΜΑΡΑ 13.4.1992

«Χαίρω που έστω και καθυστερημένα, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ο Πρωθυπουργός υιοθέτησαν επιτέλους δημόσια ότι η ουσία του τρίτου όρου της απόφασης της ΕΟΚ είναι να φύγει η ιερή λέξη Μακεδονία από το όνομα των Σκοπίων. Δεν είναι της στιγμής να αναφερθώ στους δήθεν λάθος χειρισμούς μου που εκ των υστέρων ανακαλύφθηκαν, αλλά που μόλις πρόσφατα είχαν επικροτηθεί από όλους ως εθνική επιτυχία. Αλλά ούτε θα ασχοληθώ τώρα με την πρωτοφανή απόφαση υιοθέτησης των θέσεων ενός υπουργού με την ταυτόχρονη απόλυσή του.

Εύχομαι όμως να υπάρξει έμπρακτη, άμεση και δυναμική στήριξη της σημερινής απόφασης. Αλλιώς η απόφαση αυτή θα εκφυλισθεί σε μία σιωπηρή ελληνική συγκατάθεση στη χυδαιότερη πλαστογραφία που γνώρισε ποτέ ο Ελληνισμός. Και θα συμβεί αυτό, που κάποτε είπα, δηλαδή να βαφτίσουμε το συμβιβασμό σε επιτυχία.

Γι' αυτό, έστω και τη στιγμή αυτή, ζητώ να λάβει η κυβέρνηση σοβαρά υπόψη της τα Επτά Σημεία έκτακτης δράσης που πρότεινα στο Συμβούλιο των Αρχηγών. Για να πεισθούν Ευρωπαίοι και Σκοπιανοί ότι η Ελλάδα δεν παίζει ούτε με το όνομά της ούτε με την υπερηφάνειά της. Και ότι ο Ελληνισμός δεν έχει και δεν μπορεί να δώσει τίποτε άλλο σε κανέναν».